

UNIVERSITY
OF TAMPERE

Nähdä, tunnistaa, arvostaa: Asukkaiden osallisuus lähiökehittämisessä ja demokratiassa

Asuinalueiden eriytymiskehitys –seminaari
20.9.2018

Eeva Luhtakallio

Tampereen yliopisto

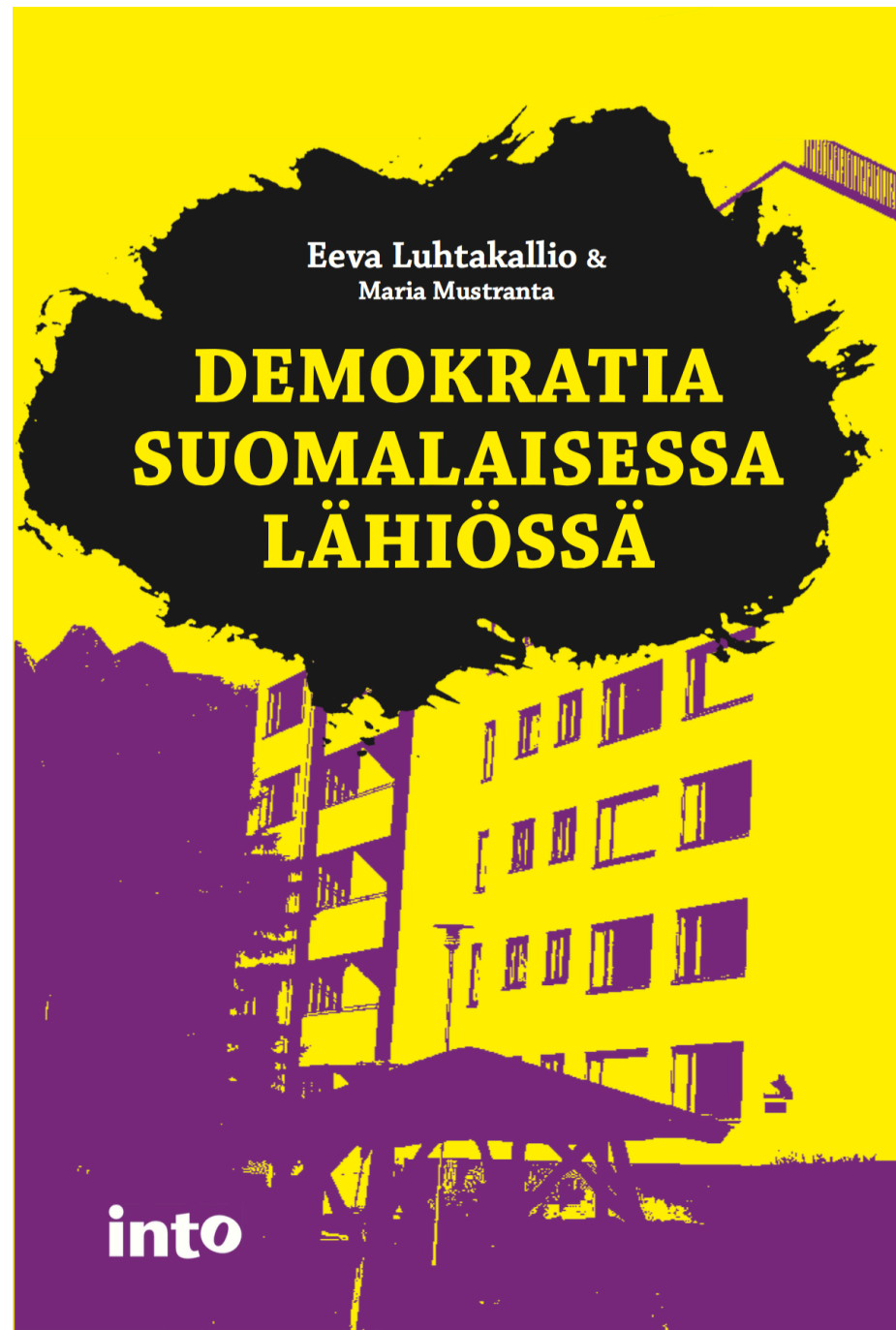

UNIVERSITY
OF TAMPERE

Hankkeet:

Arjen käytännöt,
osallistuminen ja
osallisuus poliittisen
marginalisaation
kontekstissa

Poliittisen osallistumisen
teatterityöpajakokeilu

Mitä on lähiökehittäminen?

- Demokratia yhteiskunnan muotona (Rosanvallon 2006; Luhtakallio 2018): Yhdenvertaisuuteen ja oikeudenmukaisuuteen perustuva kansanvalta on kaava (pattern), jota eri alajärjestelmät noudattavat (tai niiden tulisi noudattaa)
- Lähiökehittäminen osana tätä kaavaa: miten asumisen, ympäristön ja yhteisten palvelujen kokonaisuus rakennetaan ja hallinnoidaan demokratian muotoa noudattaen

Mitä osallisuus/osallistuminen on, mitä sen pitäisi olla?

- Osallisuus ja osallistuminen ovat demokraattisen yhteiskunnan kansalaisen *ominaisuuksia* ja *oikeuksia*
- Kaikki kansalaisia, kaikki osallistujia: asukkaat, virkamiehet, poliitikot
- Osallistuminen ei ole projekti
- Osallisuuspotentiaali!
 - ei on/off – vaan vapaus osallistua
 - laaja potentiaali käyttöön joustavin käytännöin

Miten “osallisuus” voi suomalaisissa lähiöissä?

- Suomi on osallistuvan demokratian kehitysmaa
- Suomalaisen demokratian “kaava”: paljon kansalaisyhteiskunnan edustuksellisuutta, vähän kansalaisten omaehtoista, kriittistä aktiivisuutta
- Suomalainen lähiökehittäminen suuntautuu ylhäältä alas, ajatukset itseohjautuvuudesta tai kansalaiseen luottamisesta ei yllä juhlapuheita pidemmälle (tai niihinkään)... pitäisikö?
- Mitä tavoitellaan? Mihin pitäisi päästä?

Leonardo Custódio (2016): “Huoneentaulu” eriarvoisuuden tutkimukseen (muokattu)

- Tutustu ympäristöön huolella
- Keskustele ja tartu yksilöllisiin tarpeisiin
- Mieti mahdollisuuksia tehdä toisin ihmisten omasta todellisuudesta käsin, heidän kanssaan
- Mieti millaista vastustusta ja miksi muutokset herättävät ja millaisia toisin tekemisen tiloja ne voivat avata
- Anna arvoa erityyppiselle ja –tasoiselle muutokselle
- Valmistaudu oppimaan, muuttamaan käsityksiäsi, myöntämään erehdyksesi ja ennakkoluulosi

Nähdä, tunnistaa, arvostaa

- Kontekstin näkeminen “sisältä” käsin, asianosaisten silmin
- Ongelmien, erojen ja (hyvin pientenkin) muutosten tunnistaminen
- Kykyjen, potentiaalin ja mahdollisuuksien arvostaminen, epäkunnioituksen esiin nostaminen, toivon luominen

Näkeminen

- Mikä on “konteksti”?
- Tilastot syrjään: Miltä poliittinen syrjäyttäminen ja eriarvoistuminen näyttää ja tuntuu?
- Kenen katse näkee mitään?

UNIVERSITY
OF TAMPERE

Esimerkki 1: Väripuutarha

Turvallisuuskävely Hallakummussa

UNIVERSITY OF TAMPERE

Asukas: "Täältä puuttuu täysin penkit! Täällä on ikäihmisiä jotka mielellään istuis jossain. Näissä (reunuksilla) istuu vain sellaista porukkaa ettei vanhukset voi istua siellä." Kaupungin projektisuunnittelija: "Nää (reunukset) kai on tarkoitettu siihen istumiseen." Puistovastaava: "Kyllä penkkejä on tarpeen mukaan lisätty... Että yleensä suunnittelun yhteydessä laitetaan penkkejä. Ehkä tän aluesuunnitelmassa voidaan käydä läpi tää." Asukas jatkaa aukion valaistuksesta; se on pimeä ja pelottava. Ja laatoitus: "Kattokaa miten epätasaista, isoa ja pientä, siellä on laattaa rikki. Vanhuksille erittäin vaarallinen ja pienet lapset myös. Tää liittyy nimenomaan turvallisuuteen!" Aluearkkitehti toteaa että aukiota ei kannata nyt kunnostaa kun alueen kokonaissuunnittelu on kesken. Ja että lähimmän vuoden sisällä ratkaisua ei tule, ehkä aikaisintaan 2018, jolloin on päätetty mitä tehdään koulun rakennuksille. Asukas: "Mut siis katsokaa nyt tätä!" Virkamiehet katselevat kelloja huolissaan, valtaosa reittiä on jäljellä, aika kuluu. Puistovastaava (ääni ärtyneenä): "Mutta mitä te sitten oikein haluaisitte tähän? Jotain eri pensaita vai? Kesäkukathan tähän tulee ja sitten on nää pensaat ja..." Kaikki vaikenevat. Asukkaat eivät sano mitään, virkamiehet katselevat kenkiinsä. Lopulta projektisuunnittelija kysyy: "Niin milloin ne kesäkukat on tulossa?".

UNIVERSITY
OF TAMPERE

Suunnittelupalaveri 12.12.2014

UNIVERSITY
OF TAMPERE

Paikalla on asukasyhdistyksen edustaja, puisto-osaston suunnittelijoita, lähiöprojektin edustaja, aluetyöntekijä, nuoriso-ohjaaja. Hankkeen nimi on Hallakummun Väripuutarha. Turvallisuus-kävelyn raportista ja Lähiöprojektin Roottorin piirissä järjestetyn työpajan pohjalta on työstetty johtopäätös, että ongelmien ratkaisemiseksi tarvitaan aukion kivireunusten somistamista ja kasveja. Aluetyöntekijä esittelee hankkeen osallistamisprojektina: tavoitteena on aukion parantamisen lisäksi myös osallistaa asukkaita ja luoda yhteisöllisyyttä. Mukaan tulevat Nuorisoasiankeskus, Lähiöprojektin Roottori, HKR, Lasten ja nuorten puutarhayhdistys.

UNIVERSITY
OF TAMPERE

Talkoot

Aukiolla on koululaisia maalaushaalareissa; he tulevat opettajien johdolla luokka kerrallaan tunniksi maalaamaan. Lähiötuvan/asukasyhdistyksen kaksi eläkeläismiestä organisoivat mullan kärräystä. Lähiöprojektin työntekijöillä on telta ja soppatykki (valtava, ruokkisi 200 henkeä).

Koululaisten lisäksi talkoolaisia ei ole.

Nuoriso-ohjaaja: “Siis näähän ei oo mitkään tavalliset talkoot, et tähän on yhteisötapahtuma. Toivottavasti tulee lisää talkoolaisia!”

Lähiöprojektin työntekijä: ”Ihan hullua. Nopeesti ja näkyvää piti saada, no nyt tehdään sitten näin.”

Nuorisoasiankeskuksen edustaja: “sen pitää lähteä alueen ihmisistä...”

UNIVERSITY
OF TAMPERE

Epilogi: Väripuutarha, kesäkuussa

Jake, aukion
vakiohengaja: “Ei
oo kyl tullu mieleen
että täällä tarttis
noita mellakka-
aitoja.”

Mitä meni pieleen?

- Kuka näki ja mitä? Kenen “katse” määräsi suunnan?
- Turvallisuuden parantamisesta yhteisöllisyshankkeeksi – miksi?
 - Asukkaat toivoivat penkkejä ja katuvaloja, saivat talkoot ja maalia
 - Miksi joku muu “tiesi paremmin” mitä aukiolle tarvittiin?

Tunnistaminen

- Mikä on ongelma ja kenen mielestä? Kuka päättää agendasta, kuka määrittelee ongelmat?
- Epäkunnioituksen esiin nostaminen: Vuokralaisdemokratia ja “osallistuvan” demokratian ongelmat

Esimerkki 2: Vuokralaisdemokratia

- Laki vuokratalojen yhteishallinnasta (1991)
- “Vuokralaisdemokratia antaa asukkaille päätösvaltaa ja vaikutusmahdollisuuksia omaa asumistaan koskevissa asioissa sekä lisää asumisviihtyvyyttä ja edistää vuokratalojen kunnossapitoa ja hoitoa.”

Vuokralaisdemokratia vaikutuskanavana

- Miltä vuokralaisdemokratia näyttää ulospäin?
 - Yksi vanhimmista ja Helsingissä suurinta ihmisjoukkoa koskeva osallistuvan demokratian muoto
 - Joka kuudes helsinkiläinen kuuluu vuokralaisdemokratian vaikutuspiiriin
 - Silti VD-toiminta näkyy ja kuuluu ”ulospäin” hämmästyttävän vähän
 - Vuokralaisdemokratia on ”unohdettu” osallistumisresurssi

Vuokralaisdemokratian (näkymättömät) ulottuvuudet

- Muutakin kuin kokoustamista ja Pitkän tähtäimen suunnitelmien hyväksymistä:
 - Juhlat
 - Verkostot
 - Auttaminen
- Tärkeä osa paikallista kulttuuria
- Linkit muihin paikallisiin toimijoihin heikkoja
 - Asukasyhdistys
 - Muut järjestötoimijat

Miten osallistujat näkevät vuokralaisdemokratian?

- VD-toiminnassa ollaan usein mukana pitkään ja paneutuneesti
- Monilla on epäilyksiä vaikuttavuudesta
- Pitkään toiminnassa mukana olleet suhtautuvat heikkoihin vaikutusmahdollisuuksiin ”tottuneesti” (eikä ihme, vrt. 70-luvun lehtijutut palelevista asukkaista), uudemmat tulokkaat usein turhautuvat ja järkyttyvät

Edustamista vai suoraa osallistumista?

- Osallistuvan demokratian muodoksi huomattavan edustuksellinen
- Monta edustamisen tasoa talotoimikunnista HeKa Oy:n hallitukseen
 - Vaikeasti hahmottuva rakenne
 - Moni asia tuntuu “hukkuvan matkalla ylös”
 - Lausuntoprosessit ovat epäselviä
 - Isännöitsijäpuolella demokratia=energiansäästötalkoot

UNIVERSITY
OF TAMPERE

Yhden kerrostalon kellarikerroksen kerhohuoneessa oli pidetty aamupuurokahvilaa vuosien ajan. Joka arkiamu klo 7 yksi aktiiveista on paikalla ja puuro ja kahvi olivat valmiina. Vakikävijöitä on paljon, useimmat eläkeläisiä. Päivän puheenaiheet käydään läpi, paikalliset uutiset kulkevat. Myös huolta pidetään: jos joku on sairaana (tai ei käy moneen aamuun), joku lähtee katsomaan.

Talotoimikunnan kokouksessa käsitellään vuosibudjettia, mukaan lukien aamupuurokahvilan toiminta-avustusta. Isännöintitoimiston edustaja on paikalla (kuten tavallista). Budjettikeskustelussa todetaan että aamupuurotoiminta on vilkasta ja se jatko toivottavaa, kunhan kaupungin avustus säilyy, asia, jonka ajallaan hoitamisesta isännöitsijä muistuttelee moneen kertaan. Isännöitsijä poistuu kesken kokouksen kiireitään pahoitellen. Ovella hän kuitenkin kääntyy takaisin ja sanoo “Minun täytyy sanoa että on todella liikuttavaa että te tätä vuodesta toiseen jaksatte pyörittää.” Kokousväki näyttää hämmentyneeltä, kukaan ei saa sanottua mitään.

UNIVERSITY
OF TAMPERE

Toimitusjohtaja Reijo Mäki saapui kokoukseen suurieleisen rentona, moikkaili asukasedustajia toverillisesti ja heitti herjaa. Hänet oli kutsunut paikalle Asko, alueen vastuuisännöitsijä. Hän kertoi tulleensa puhumaan pääomavuokrien määrittymisestä ja siihen liittyvistä asukkaille epäselvistä kysymyksistä, mutta enimmäkseen hän käytti nelituntiseksi venyneen kokousajan puhumalla joukosta muita asioita. Hän kertoi tekevänsä töitä 16 tuntia päivässä, myös viikonloppuisin. Hän kertoi vastaavansa sadoista ja taas sadoista vuokratyösuhteista, joten hänen aikansa ei missään nimessä riittänyt jokaisen talotoimikunnan lausuntojen lueskeluun. Vuokrantasausperiaatteet, joista asukasedustajat olivat yrittäneet saada selvyttä kuukausien ajan, olivat toimitusjohtajalla mukana PowerPoint-taulukkona. Taulukko oli pienenpieni ja täynnä numeroita. ”Tää on tosi monimutkainen ja tosi yksinkertainen. Nää on sitte valtuuston hyväksymiä! Ja jokainen meistä voi tän arvostella – tää on ihan yhtä oikein ja yhtä väärin”, kuvaili toimitusjohtaja. ”Voidaanko me nyt saada tää taulukko?” kysyi yksi asukkaista, ja johtaja lupaili: ”Eeeei se mahdotonta ole... Huomenna laitetaan sähköposti laulamaan.”

UNIVERSITY
OF TAMPERE

Merja ja Jori yrittivät vielä saada selvyttä alueyhtiön tuloslaskelmaan, joka oli herättänyt heissä epäilyä, että eri talojen kuluja tasailtiin, jotta saataisiin ”viivan alle” yhtiölle suosiollisia lukuja. Johtaja kielsi ehdottomasti tällaista tapahtuneen ja totesi, että tuloslaskelma oli ainoastaan kirjanpidollinen, verottajaa varten tehty dokumentti, jolle ei alueyhtiössä mahdettu mitään. Merja väitti vastaan – täytyyhän alueyhtiössä olla tieto näistä luvuista, siellähän yksittäisten talojen taloudesta tiedettiin ja päätettiin – mutta johtaja huudahti: ”Höpöhöpö!” Hän totesi, että Merjaa kiinnostavat luvut syötettiin kaikki taulukoihin keskitetysti yhtiön keskushallinnossa kirjanpidon vuoksi, ”ja sinne alas tulee sitten ihan hassuja lukuja”. ”Tää on tosi monimutkainen juttu”, sanoi johtaja joviaalisti hymyillen ja kävellen ympäri kokoushuonetta kädet vyöllä.

Merjan toistuvat kysymykset ärsyttivät johtajaa. Lopulta hän pysähtyi suoraan Merjan eteen ja sanoi kättään Merjaa kohti heristäen: ”Jos väität mua valehtelijaksi, niin otetaan isännöitsijä tähän todistajaksi.” Merja ei ollut väittänyt mitään sellaista, pyrkinyt vain saamaan tarkempia vastauksia laskelmia koskeviin kysymyksiin, joihin ei tuntunut tulevan selvyttä.

Arvostaminen

- Ensimmäinen askel: arvosta, yksinkertaisesti.
- Jos pyydät ihmisiä osallistumaan, anna heidän määritellä ongelma – ja saada äänensä kuuluviin konkreettisesti
- Erilaiset puhe- ja toimintatavat pitää lukea mukaan osallistumispotentiaalin tyylirekisteri ei saa olla liian kapea
- Konflikteja voi syntyä, niiden välttäminen ei ole ensiarvoista. Myös politisoituminen on mahdollista.

Mitä tästä voi oppia?

- Osallistumispotentiaalien tukemiseen ja hyödyntämiseen tarvitaan koulutusta
- Osallisuuspotentiaalia ja –resursseja on paljon, niiden tunnistamisessa on haasteita
- Jotta päästäisiin ohipuhumisen ja arvostamisen puutteen lähteille, on puhuttava myös luokkayhteiskunnasta

Projektista projektiin käy kansalaisen tie?

- Projektien ja kansalaisten erirytmisyys
- Vai voisiko osallisuus olla **kansalaisen olotila**?
 - tarvitaan TILA
 - tarvitaan puhelinnumero josta saa tietoa
 - tarvitaan valmius ottaa vastaan “kansalaisten” ajatuksia

Epäluulon ja epäluottamuksen purkua tarvitaan
“molemmin puolin”

→ henkinen etäisyys lähiöstä kaupungintalolle on
usein pitkä, molempiin suuntiin

Nyt kehitetään! ... Vai juotaisiinko kahvia?

- Jos ihmisiä pyydetään osallistumaan, heille on tarjottava jotakin konkreettista vaivanpalkaksi.
Ruokaa! Lastenvahteja!
- Arvokkaita näkökulmia menetetään jos kuullaan vain niitä jotka osaavat puhua “virkamiestä”
“Puhuisitte nyt edes asioista niiden oikeilla nimillä”
- Tähän joudutaan/päädytään kun osallistaminen on yksi irrallinen kohta to do –listassa, kun virkamiehiä/arkkitehtejä/suunnittelijoita ei ole ***koulutettu*** kohtaamaan ihmisiä

UNIVERSITY
OF TAMPERE

Asukkaat, asiakkaat, osalliset, kuntalaiset, kansalaiset

- Demokratisaatio ei koskaan tule lopullisesti valmiiksi, **eikä demokratia toteudu itsestään**, siihen pitää panostaa
- Erityisesti pitää panostaa niihin jotka ovat vaikeita tavoittaa ja **joiden ääni kuuluu vähiten**. Ei niihin jotka osallistuvat joka tapauksessa
- Mukavaa tämä ei ole. **Luokkayhteiskunnassa on epämukavaa**. Se pitää hyväksyä ja tunnistaa ennen kuin sitä voidaan purkaa.
- **Tasavertaisuus ja oikeudenmukaisuus tuottavat hyvää** kaikille kansalaisille, niiden vastakohtat vahingoittavat

UNIVERSITY
OF TAMPERE

Kiitos!